

DOI 10.52363/2414-5866-2025-1-14

УДК 351.82:332.1

*Терещенко Т.В., к.е.н., доц., ХУУтаП ім. Л. Юзькова, м. Хмельницький,
ORCID: 0000-0001-5748-2854*

Tereshchenko T., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Management and Economics, Associate Professor of the Department of Public Management and Administration, Leonid Yuzkov University of Management and Law, Khmelnytskyi

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

EFFECTIVENESS OF MECHANISMS FOR FORMING AND IMPLEMENTING STATE POLICY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE

У статті здійснено оцінку результативності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні. Визначено проблеми та суперечності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану в Україні. Розглянуто шляхи підвищення результативності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: *державне управління, механізми державного управління, державна політика, територіальні громади, економічний розвиток, державна політика економічного розвитку територіальних громад, результативність.*

The article assesses the effectiveness of the mechanisms for forming and implementing the state policy of economic development of territorial communities in Ukraine. The problems and contradictions of the mechanisms for forming and implementing the state policy of economic development of territorial communities under martial law in Ukraine are identified. Ways of increasing the effectiveness of the mechanisms for forming and implementing the state policy of economic development of territorial communities in Ukraine under modern conditions are considered.

Key words: *public administration, public administration mechanisms, public policy, territorial communities, economic development, public policy of economic development of territorial communities, effectiveness.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах надзвичайно важливою передумовою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку України в умовах російської військової агресії є підтримка динамічного

економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Саме тому питання підвищення результативності механізмів формування та реалізації державної політики забезпечення економічного розвитку територіальних громад в Україні набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань особливостей здійснення державної політики економічного розвитку територіальних громад і результативності механізмів її формування та реалізації присвятили свої публікації такі вчені, як Жаліло Я., Затайдух К., Пронько Л., Романова В., Чорний Я., Шевченко О. та інші [2; 8; 12].

Однак чимало питань стосовно оцінки результативності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка результативності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні.

Виклад основного матеріалу. Започатковані у 2014 р. системні реформи в державі, які були пов'язані з реформуванням місцевого самоврядування та територіальної організації влади, надали значний імпульс розвитку України, її регіонів та територіальних громад. В межах адміністративно-територіальної реформи були внесені суттєві зміни до законодавства, основною метою яких стала передача значних повноважень і коштів від центральних органів влади органам місцевого самоврядування, підвищення спроможності місцевого самоврядування, збільшення обсягів фінансування регіонального та місцевого розвитку з метою забезпечення стійкого економічного розвитку територіальних громад [2; 8; 12].

З метою визначення ефективності проведення вищезазначених реформ, проведемо оцінку результативності механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад шляхом визначення стану реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, якою визначено стратегічні цілі державної регіональної політики на період до 2027 року, а саме:

- I. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
- II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування, а також перелік показників моніторингу досягнення цілей Стратегії [1].

Моніторинг реалізації Стратегії здійснюється щороку відповідно до Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 04.08.2023 р. №817 [9].

Моніторинг здійснюється шляхом відстеження, вимірювання та

аналізу відхилення показників фактичних результатів від цільових (проміжних) значень індикаторів досягнення цілей, визначених Стратегією. Аналіз стану реалізації державної регіональної політики здійснюється шляхом внутрішнього та зовнішнього оцінювання [7].

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» реалізація Стратегії здійснюється у два етапи, і у 2023 р. завершився перший етап (2021-2023 роки) її реалізації [4].

Результати виконання Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії були затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р. № 497-р «План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», яким передбачено виконання 131 завдання та 206 заходів в рамках 17 Оперативних цілей Стратегії [5].

Так, за підсумками періоду 2021-2023 рр. в рамках Стратегічної цілі I «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах» відповідальними виконавцями було забезпечено виконання 71 заходу із 99 запланованих, що становить 72 %. На реалізацію заходів було залучено 32 931 873,11 тис. грн., у тому числі з державного бюджету – 24 478 282,91 тис. грн., місцевих бюджетів – 3 902 626,45 тис. грн, за рахунок інших джерел – 4 550 963,75 тис. грн. [5].

Результати досягнення оперативних цілей в рамках Стратегічної цілі I наступні:

- рівень досягнення Оперативної цілі «Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)» склав 50% в результаті виконання 5 заходів із 10 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі «Збереження навколишнього природного середовища та стале використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки (макро та мікрорівень)» склав 81% в результаті виконання 17 заходів із 21 запланованого;
- рівень досягнення Оперативної цілі «Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів» склав 71 % в результаті виконання 25 заходів із 35 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі «Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад» склав 50% в результаті виконання 5 заходів із 10 запланованих [5].

В рамках Стратегічної цілі II «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» було забезпечено виконання 48 заходів із 60 запланованих, що становить 80%. На реалізацію заходів було залучено 15 824 048,97 тис. грн., у тому числі з державного бюджету – 199 457,02 тис. грн., місцевих бюджетів – 15 565 982,75 тис. грн, за рахунок інших джерел –

58 609,20 тис. грн. [5].

Результати досягнення оперативних цілей в рамках Стратегічної цілі II:

- рівень досягнення Оперативної цілі 1 «Розвиток людського капіталу» склав 91 % в результаті виконання 39 заходів із 43 запланованих;
- оперативна ціль 2 «Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва» не досягнута, оскільки з 3 визначених завдань 2 – були призупинені, а 1 – не розпочато;
- рівень досягнення Оперативної цілі 3 «Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій» склав 83 % в результаті виконання 5 заходів із 6 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі 4 «Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів» склав 25 % в результаті виконання 1 заходу із 4 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі 5 «Сталий розвиток промисловості» склав 75 % в результаті виконання 3 заходів із 4 запланованих [5].

В рамках Стратегічної цілі III «Розбудова ефективного багаторівневого врядування» було забезпечено виконання 45 заходів із 47 запланованих, що становить 96%. На реалізацію заходів було залучено 1 840 311,63 тис. грн., у тому числі з державного бюджету – 1 267 279,79 тис. грн., місцевих бюджетів – 460 519,67 тис. грн, за рахунок інших джерел – 112 512,17 тис. грн. [5].

Результати досягнення оперативних цілей в рамках Стратегічної цілі III:

- рівень досягнення Оперативної цілі 1 «Формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі» на засадах нового адміністративно-територіального устрою України» склав 100 % в результаті виконання усіх запланованих заходів;
- рівень досягнення Оперативної цілі 2 «Формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики» склав 91% в результаті виконання 10 заходів із 11 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі 3 «Побудова системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування» склав 83% в результаті виконання 5 заходів із 6 запланованих;
- рівень досягнення Оперативної цілі 4 «Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики» склав 100 % в результаті виконання усіх запланованих заходів [5].

В цілому, за результатами проведеного аналізу виконання Плану заходів найвищий рівень досягнення було забезпечено за Стратегічною ціллю III. «Розбудова ефективного багаторівневого врядування», який склав

96%. Слід зазначити, що в більшості випадків причиною невиконання запланованих заходів є введення воєнного стану, спричиненого російською військовою агресією проти України. Загалом Планом заходів передбачено виконання 206 заходів, серед яких: 122 заходи – здійснено в повному обсязі; 42 заходи – здійснюються постійно; 27 заходів – розпочато здійснення; 7 заходів – не розпочато здійснення; 8 заходів – призупинено на період воєнного стану [5].

Загалом, попри виклики, які були спричинені російською військовою агресією проти України за результатами внутрішнього оцінювання першого етапу реалізації Стратегії та виконання Плану заходів у 2021-2023 рр. було забезпечено досягнення цілей Стратегії шляхом виконання Плану заходів на 80 % (виконано 164 заходи із 206 запланованих). На реалізацію завдань Стратегії було залучено 50 596 233,71 тис. грн, у тому числі 25 945 019,72 тис. грн – за рахунок коштів державного бюджету, залучених в рамках виконання бюджетних програм, 19 929 128,87 тис. грн – місцевих бюджетів, 4 722 085,12 тис. грн – за рахунок інших джерел [5].

Що ж стосується зовнішньої складової оцінювання результативності формування та реалізації державної регіональної політики та економічного розвитку територіальних громад, вважаємо що таким інструментом можуть бути різні звіти міжнародних, в тому числі європейських інституцій.

Так, наприклад, 30 жовтня 2024 р. Європейська Комісія оприлюднила щорічний звіт про розширення ЄС, де було детально проаналізовано готовність України до вступу до Європейського Союзу, і який містить ґрунтовну оцінку поточних досягнень України, аналіз її реформ та конкретні рекомендації щодо наступних кроків у різних сферах політики, в тому державної політики регіонального розвитку [11].

В частині реформування місцевого самоврядування, Європейська комісія позитивно оцінила збереження 64% податків на доходи фізичних осіб (ПДФО) для місцевих громад, як важливий елемент успіху децентралізації. Однак при цьому підкреслюється необхідність змін у підходах до розрахунку справедливого ПДФО, актуалізації даних у реєстрах нерухомості, а також наявна вимога щодо розширення відповідних повноважень Рахункової палати для перевірки коштів місцевих бюджетів.

Окрім того, Європейська Комісія визначила необхідність зміцнення координаційної структури для забезпечення постійної участі регіональних та місцевих органів влади спільно з асоціаціями в рамках регіональної політики. Необхідним також є вдосконалення діяльності, впровадження прозорості та підзвітності Агенції Відновлення разом з проведенням внутрішньої адміністративної реформи та посиленням державного нагляду за практикою державних закупівель [11].

Європейська Комісія рекомендує розширити сферу функціонування цифрової системи DREAM (державна цифрова екосистема для підзвітного управління відновленням, яка створює цифровий шлях для всіх проєктів ві-

дбудови, відновлення та розвитку і забезпечує їх прозору та ефективну реалізацію на національному, регіональному та місцевому рівнях), включаючи аудит відповідно до міжнародних стандартів [11].

Європейською Комісією позитивно оцінено оновлення Державної стратегії регіонального розвитку, однак із акцентом на необхідності її доопрацювання та вдосконалення, в тому числі шляхом внесення відповідних змін до Закону «Про засади державної регіональної політики» ухвалених в 2022 р., зокрема, в контексті планувальної документації.

Одним з ключових завдань в частині формування та реалізації регіональної політики є продовження реформ у сфері транскордонного співробітництва. На цьому напрямку Європейська Комісія відзначає позитивні зрушення, а саме ухвалення закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» та подальшу реалізацію програм територіального співробітництва у рамках Interreg Europe (програма міжрегіонального співробітництва, співфінансована Європейським Союзом, спрямована на зменшення диспропорцій у рівнях розвитку, зростання та якості життя в різних регіонах Європи) [3].

Позитивно Європейською комісією відзначено прийняття у серпні 2023 р. постанови, якою Уряд визначив, що розробка регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації має ґрунтуватися на засадах державної регіональної політики та здійснюватися з використанням територіально орієнтованого підходу та розумної спеціалізації. Мінекономіки затвердило методичні рекомендації щодо смарт спеціалізації на регіональному рівні, а розробку регіональних стратегій розумної спеціалізації слід відновити на основі методології Спільного дослідницького центру Європейської Комісії [11].

Слід зазначити, що будь-які звіти та рекомендації міжнародних (європейських) інституцій щодо України мають на меті поступову адаптацію її регіональної політики та економічного розвитку територіальних громад до стандартів політики згуртованості ЄС. При цьому, Україна, враховуючи концептуальні положення Політики згуртованості ЄС має впроваджувати власну внутрішню політику згуртованості з метою забезпечення збалансованого розвитку регіонів та економічного розвитку територіальних громад.

Відповідно до вимог Закону України «Про засади державної регіональної політики» для ефективної реалізації регіональної політики, розробки та реалізації проєктів регіонального розвитку та отримання фінансування для таких проєктів (як бюджетного походження, так і за рахунок міжнародних фінансових та грантових проєктів), відповідні обласні ради та обласні державні адміністрації та інші співзасновники можуть створювати Агенції регіонального розвитку (АРР), які є неприбутковою установою, що утворюється з метою ефективної реалізації державної регіональної політики в регіоні, та не є бюджетною установою [4].

У 2023 р. діяльність АРР була спрямована на підтримку постраждалих регіонів, шляхом реалізації різноманітних проєктів та заходів, що були

спрямовані на відновлення територіальних громад України та стимулювання регіонального розвитку. У 22 регіонах країни АРР утворені відповідно до законодавства – засновниками є відповідні облради та облдержадміністрації. Водночас, у Дніпропетровській області установа «Агенція регіонального розвитку «Офіс євроінтеграції» не відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1203 «Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку» [10].

Крім того, у 2023 р. розпочали свою діяльність АРР Волинської, Миколаївської областей та оновлена АРР Львівської області. Загалом у 2023 р. здійснювала діяльність 21 АРР проти 17 у 2022 р. за такими основними напрямками:

- участь у розробленні, впровадженні, проведенні моніторингу та оцінювання реалізації регіональної стратегії розвитку та відповідного плану заходів;
- участь у розробленні проєктів регіональних планів відновлення та розвитку, планів відновлення та розвитку територіальних громад;
- підготовка та реалізація проєктів (програм) регіонального/місцевого розвитку, у тому числі проєктів ДПП;
- розробка та надання допомоги у розробці стратегій розвитку територіальних громад, надання консультативно-методичної допомоги органам місцевого самоврядування;
- співпраця з інвесторами, сприяння залученню інвестицій;
- сприяння розвитку підприємництва, експорту продукції підприємствами регіону;
- проведення навчальних/тренінгових заходів, надання консультацій;
- проведення форумів/конференцій/круглих столів;
- міжнародне співробітництво;
- здійснення заходів, пов'язаних із подоланнями наслідків російської збройної агресії проти України [6].

Також у 2023 р. АРР співпрацювали з низкою проєктів і програм міжнародної технічної підтримки (МТД), які сьогодні підтримують Україну в питаннях регіонального розвитку та економічного розвитку територіальних громад. Загалом, для подальшої ефективної реалізації державної регіональної політики та економічного розвитку територіальних громад в Україні доцільно:

- забезпечити в подальшому постійне оновлення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки в частині поглиблення розуміння державної регіональної політики, з фокусом на відновлення регіонів і територіальних громад, розширення євроінтеграційних процесів та продовження реформи децентралізації з урахуванням існуючих викликів та загроз;

- визначити склад функціональних типів територій, які визначені Законом України «Про засади державної регіональної політики», а також забезпечити запровадження органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування спеціальних механізмів та інструментів їх підтримки та розвитку;

- відновити фінансування державного фонду регіонального розвитку, як основного джерела фінансування державної регіональної політики та економічного розвитку територіальних громад;

- забезпечити ефективне використання фінансових інструментів та фондів ЄС, які відкриваються для України як країни-кандидати на членство в ЄС, що в свою чергу значно пришвидшить процес післявоєнного відновлення регіонів та територіальних громад нашої країни [5].

Отже, попри в цілому позитивні процеси, які відбуваються при формуванні державної політики економічного розвитку регіонів та територіальних громад, наявні також негативні тенденції за індикаторами оцінювання досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, які обумовлені, в тому числі відсутністю актуальних даних та неможливістю здійснення об'єктивної оцінки стану розвитку регіонів та країни в цілому. Тобто результативність механізмів формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні хоча і є недостатньо високою, однак в умовах російської військової агресії проти України та запровадженого у зв'язку з цим воєнного стану, зберігається належна стійкість та економічна спроможність регіонів та територіальних громад в контексті протидії існуючим викликам та ризикам сьогодення.

Висновки. Таким чином, забезпечення необхідного рівня економічного розвитку громад можна досягти тільки на основі узгоджених дій органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу, підприємств, організацій та суспільства в цілому. Подальше удосконалення державної політики економічного розвитку територіальних громад є необхідною передумовою подальшого соціально-економічного розвитку України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови нашої держави, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>.

2. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 115 с.

3. Загальна інформація про Програму «Interreg Europe». URL:

<https://hromady.org/pro-mozhlyvosti-programi-yes-interreg-europe-dlya-oms/#:~:text=Interreg%20Europe>.

4. Закон України «Про засади державної регіональної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

5. Звіт за підсумками внутрішнього оцінювання першого етапу реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та виконання плану заходів з її реалізації за 2021-2023 роки. URL: https://mtu.gov.ua/files/GetFileAttachment_0306_1.pdf.

6. Звіт про результати діяльності Агенцій регіонального розвитку у 2023 році. URL: <https://mtu.gov.ua/files/ЗВІТ%20APP%20за%20%202023%20рік%20%20фінал.pdf>.

7. Оновлена державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: ключові аспекти. URL: https://mtu.gov.ua/files/Avto/Довідка_Миу_Інформаційна_брошура_A4_ukr.pdf.

8. Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. Україна: події, факти, коментарі. 2018. №11. С. 38-50.

9. Порядок розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF#Text>.

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1203 «Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-diialnosti-ahentsii-reh-1203>.

11. Прогрес чи регрес? Як Європейська Комісія оцінила стан справ щодо врядування та регіональної політики в Україні та що порекомендувала робити далі. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/18925?page=27>.

12. Пронько Л., Затайдух К., Чорний Я. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи. Економіка та суспільство, Випуск 59. 2024. URL: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3428/3356.

References:

1. State Strategy for Regional Development for 2021-2027. [Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>

2. Zhalilo Ya., Shevchenko O., Romanova V. Decentralization of power: an agenda for the medium term [Detsentralizatsiya vlady: poryadok dennyy na seredn'ostrokovu perspektyvu]: analytical report. Kyiv: National Institute of Strategic Studies, 2019. 115 p.

3. General information about the Interreg Europe Program. [Zahal'na informatsiya pro Prohramu «Interreg Europe»]. URL: <https://hromady.org/pro-mozhlyvosti-programi-yes-interreg-europe-dlya-oms/#:~:text=Interreg%20Europe>.

4. Law of Ukraine «On the Principles of State Regional Policy». [Zakon Ukrayiny «Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky»]. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

5. Report on the results of the internal evaluation of the first stage of the implementation of the State Regional Development Strategy for 2021-2027 and the implementation of the plan of measures for its implementation for 2021-2023. [Zvit za pidsumkamy vnutrishn'oho otsinyuvannya pershoho etapu realizatsiyi Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky ta vykonannya planu zakhodiv z yiyi realizatsiyi za 2021-2023 roky]. URL: https://mtu.gov.ua/files/GetFileAttachment_0306_1.pdf.

6. Report on the results of the activities of Regional Development Agencies in 2023. [Zvit pro rezul'taty diyal'nosti Ahentsiy rehional'noho rozvytku u 2023 rotsi]. URL: <https://mtu.gov.ua/files/ЗВИТ%20APP%20за%20%202023%20рік%20%20фінал.pdf>.

7. Updated state regional development strategy for 2021-2027: key aspects. [Onovlena derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky: klyuchovi aspekty]. URL: [https://mtu.gov.ua/files/ Avto/Довідка_Миу_Інформаційна_брошура_A4_ukr.pdf](https://mtu.gov.ua/files/Avto/Довідка_Миу_Інформаційна_брошура_A4_ukr.pdf).

8. Palchuk V. Development of the Economic Potential of Communities within the Framework of the Decentralization Reform. [Rozvytok ekonomichnoho potentsialu hromad u ramkakh reformy z detsentralizatsiyi]. Ukraine: Events, Facts, Comments. 2018. No. 11. P. 38-50.

9. Procedure for Developing the State Strategy for Regional Development of Ukraine and the Action Plan for Its Implementation, as Well as Monitoring and Assessing the Effectiveness of the Implementation of the Said Strategy and Action Plan. [Poryadok rozroblennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku Ukrayiny i planu zakhodiv z yiyi realizatsiyi, a takozh provedennya monitorynhu ta otsinky rezul'tatyvnosti realizatsiyi zaznachenykh Stratehiyi i planu zakhodiv]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF#Text>

10. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10/21/2022 No. 1203 "Some Issues of the Activities of Regional Development Agencies". [Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 21.10.2022 № 1203 «Deyaki pytannya diyal'nosti ahentsiy rehional'noho rozvytku»]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-diialnosti-ahentsii-reh-1203>.

11. Progress or regression? How did the European Commission assess the state of affairs regarding governance and regional policy in Ukraine and what did it recommend to do next? [Prohres chy rehres? Yak Yevropeys'ka Komisiya otsynyla stan sprav shchodo vryaduvannya ta rehional'noyi polityky v Ukrayini ta shcho porekomendovala robyty dali]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/18925?page=27>.

12. Pronko L., Zataydukh K., Chorny Ya. Economic development of territorial communities: essence, features and strategic prospects. Economy and Society, Issue 59. 2024. [Ekonomichnyy rozvytok terytorial'nykh hromad: sutnist', osoblyvosti ta stratehichni perspektyvy]. URL: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3428/3356.